

Ortwin Gebauer: *Das Verhältnis von Vernunft und Offenbarung bei Averroes und Thomas von Aquin – eine vergleichende Studie.*

EOS Sankt Ottilien 2018. 159 strán.

ISBN 978-3-8306-7872-4

Predkladané dielko Mons. Ortwinu Gebauera je zaujímavé z viacerých hľadísk. Na jednej strane si kladie za cieľ poukázať na dve myšlienkové tradície z úplne odlišných kultúr, ktoré sú navyše dnes ešte stále sprevádzané veľkou mierou nedorozumenia či stereotypných úsudkov. Jednu, sprevádzanú pozadím moslimského náboženstva a formovanú Koránom, ktorá vzniká takpovediac ako obhajoba filozofie proti ortodoxným moslimským teológom – Averroes (s. 23n), a druhú myšlienkovú tradíciu, ktorá vzišla v kresťanskej kultúre vrcholného stredoveku, bola inšpirovaná Zjavením a ideou osobného Boha a ktorú zastupuje Tomáš Akvinský. Obe tieto osobnosti pôsobili v odlišnom prostredí a s odlišnými východiskovými pozíciami a mnohé ich teórie sa dajú pochopiť takpovediac len v ich vlastnom nábožensko-kultúrnom rámci (s. 11). Na druhej strane obaja vykazujú podobné východiská: sú neželanými reformátormi myslenia vo svojej dobe a snažia sa sebe vlastným spôsobom presadiť v tomto prostredí Aristotelovu filozofiu, nakoľko sú ňou fascinovaní. Z tohto dôvodu sa nám zdá byť cieľ tejto monografie veľmi zaujímavý a jeho obsah zároveň prínosný. Takéto komparačné štúdie sú dnes populárne a oživujú takpovediac kontext doby a filozofického diskurzu, v ktorom obe tieto postavy písali.

Autor si vo svojej rigoróznejšej práci vyberá niekoľko tematických okruhov, na základe ktorých chce obe inak nesúmerné osobnosti porovnať. Ide jednak o postavenie filozofie a viery (Zjavenia) v učení Averroesa a Tomáša Akvinského. Jednak o ich metafyzický výklad počiatku sveta, náuku o duši a večnosti sveta. Každý z okruhov je dobre zvolený a logicky na tú predošlú tému nadväzuje, čím sa autorovi darí celostne a systematicky predstaviť ich náuku. Ide navyše o okruhy, ktoré Averroesa i Tomáša dobre vystihujú, preto si myslím, že vybral veľmi dobré porovnávacie vzorky. Pritom otázka náboženského dialógu v stredoveku je v posledných rokoch veľmi diskutovaná a študovaná témou, preto si myslím, že daná problematika z pohľadu hlbšieho filozofického základu je veľmi aktuálna. Autor sa tu snaží poukázať na spoločné i odlišné východiská v diskusii ohľadom poznateľnosti Boha či jeho dokázateľnosti, ktoré na jednej strane systematicky odliši (s. 114n), ale zároveň poukáže na ich spoločné prieniky (s. 111n). Obaja totiž vychádzajú zo spoločného predpokladu – Aristotelovho učenia, ktoré sa dotýkalo nielen diskutovaných tém, ako je večnosť sveta, ale aj delikátne vnímanej otázky nesmrtnosti duše.

Autor – ako je zjavné – sa dobre orientuje v primárnych prameňoch obidvoch z autorov. Ale navyše vie na danú problematiku hľadieť zo širšieho

teoretického zázemia a porovnávať napríklad Averroovo učenie s A-Ghazálím, Avicennom či Avempace. To isté by sme mohli povedať aj o Akvinskom ako odozve na Averroa (v otázke večnosti sveta či nesmrteľnosti duše). Autor vie širokospektrálne ozrejmiť nielen pôvodné Aristotelovo učenie, ale aj logiku Tomášovej argumentácie. Tým dokazuje schopnosť tvorivo pracovať s primárnymi textami, nehovoriac o tom, že svoje dohady a interpretácie podporuje bohatým zoznamom sekundárnej literatúry, spomedzi ktorej sú už viaceré zdroje takpovediac „klasickými“ odvolávkami. V kontexte týchto problémov veľmi oceňujem, akú prácu si náš autor dal s takýmto dôsledným poznámkovým aparátom, a chcem vyzdvihnúť, že príprava tejto práce už z dôvodu spomínaného bibliografického prieskumu zdrojov musela stáť nemalé úsilie. Rovnako oceňujem dôsledne pripravený zoznam kritických vydaní na konci práce s presnými bibliografickými údajmi.

Čo sa týka systematickej roviny, autor vie dobre nielen ozrejmiť Averroesovu základnú filozofickú perspektívu dotvorenú a dokreslenú o diskusiu v rámci vtedajšej arabskej filozofie, ale vie interpretovať aj pasáže z Tomáša, ktoré sú bez tohto kontextu len ťažko zrozumiteľné. Dokonca ich ozrejmjuje aj o argumentáciu z Odsúdení z roku 1277, ktoré sú takpovediac už témou Tomášovej tradície – ale do tejto problematiky spadajú – hlavne v kontexte problematiky dvoch právd.

Text práce je nanajvýš odborný a vysokej úrovne, no napriek tomu je príjemným čítaním. Metodologicky i logicky rozvíja spomínané predpoklady a poukazuje na bohaté súvislosti náboženského dialógu. Veľmi zaujímavý je aj kontext náboženského dialógu, ktorému sa v našom slovenskom filozofickom rámci nevenuje veľa priestoru (s výnimkou M. Chabadu a M. Mičaninovej). Rovnako zaujímavo a odborne autor spracúva aj otázku jednoty intelektu, ktorú Averroes nezastáva konzistentne v oboch svojich komentároch k *De anima*. Hlavne vo Veľkom komentári k *De anima* Averroes načrtáva otázku jednoty *intelligibilia* (s. 48 – 49), medzi subjektívnym a objektívnym poznaním, čo vyvolalo v tej dobe značnú debatu nielen na Latinskom Západe, ale aj v rámci ortodoxných moslimských kruhov.

Autor okrem vzájomných myšlienkových rozdielov uvádza aj zaujímavé paralely medzi Averroesom a Tomášom. Zaujímavé a veľmi dôležité sú Averroesova teória poznania, ktorú autor analyzuje, a paralely v otázke prvého nehybného hýbateľa medzi ním a Tomášom. Autorovi sa dobre darí poukázať na to, kedy Tomáš nadväzuje na Averroesovo učenie a kedy kvôli svojim teologickým presvedčeniam odmieta, prípadne kritizuje Averroesovu interpretáciu Aristotela. Za zmienku stačí napríklad Averroesova teória „spoločného intelektu“, za ktorú zožal veľkú kritiku aj zo strany moslimských teológov tej doby, pretože odmietal individuálne vzkriesenie.

Text mi pripadá veľmi zaujímavý a pútavý, pretože vo mne vyvolal niekoľko otázok, hlavne čo sa týka Averroesovho hermeneutického kľúča ku Koránu. Averroes – ako sa zdá – neprisudzuje možnosť interpretácie Koránu bežnému ľudu, ktorý nemá minimálne vzdelanie. Podľa Averroesa ani teológia nemá taký kognitívny základ a obsah, ktorým by bolo možné poznať

a skonštatovať to, čo dokáže poznať a opísať metafyzika ako najvyššia veda. Averroes sa touto tézou „odpísal“ aj u svojich moslimských súčasníkov, a teda aj u súdobých laikov.

Rovnako zaujímavé sú aj interpretácie Tomáša Akvinského, ktoré v kontexte Averroesovho „monopsychizmu“ kladú pádne odpovede a kritické poznámky hlavne v tých základných bodoch. Čitateľ sa tak môže oboznámiť nielen s hlavnými scholastickými tézami v otázke intelektu a poznania, ale aj so základnými bodmi Tomášovej kritiky. Navyše ponúka množstvo zaujímavých súvislostí aj z dobovej oblasti, pre ktoré sa mi práca zdá byť veľmi obohacujúca.

Nazdávam sa, že spomínaná monografia Mons. Orwina Gebauera je podnetnou a veľmi zaujímavou publikáciou, ktorá by sa svojím obsahom hodila do knižnice každého študujúceho i filozoficky erudovaného intelektuála.

doc. PhDr. Rastislav Nemec, PhD.
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Kostolná 1, P. O. Box 173
814 99 Bratislava
rastislav.nemec@truni.sk